

פתח דברים

עופר יוגב, מנהל מחוז דרום

גיליון זה, נערך עם תום שנת 2014 ולמעשה מסכם את פעילותנו ברחבי המחוז.

פעולות ההצלה והשימור בבית הביטחון באורים הישנה הסתיימו. כזכור, הוחלט לשמר אותו כמות שהוא – פגוע ומרוסק בחלקו (עקב היותו מטרה צהלית שנים רבות), כאשר חלק גדול מהמבנה המט ליפול חוזק בעזרת תמיכות פלדה. בעתיד, כאשר יחובר המבנה לדרך תיירותית – דרך השדות, תישקל דרך המחשה מסוימת במבנה עצמו. בבית עלמי בזיקים, החלו לשקם את ציורי התקרה המפוארים. במקביל נכנס הקיבוץ למהלך גיוס כספים להמשך שיקומו של המבנה והבאתו לתצורה הסופית והמיוחלת עפ"י הפרוגרמה. תעלות ההגנה ביד מרדכי עוברות שיקום יסודי, למעשה נוצקות מחדש וירופדו בשקי חול שיתקשו לבטון ובכך ישוו צורה של שקים לאורך זמן רב.

מגדל המים המפורסם בנגבה שוקם גם הוא כמות שהוא, כיאה לסמל גבורת מגיני הדרום.

ביום 22 ינואר 2015, תחנך ברוב עם משאבת המים בבאר רוחמה, באר ייחודית אשר שוקמה לעבודה והדגמה, ע"י רן חדוותי רכז השיקום המכני במועצה לשימור וצוותו הבלתי נלאה.

בקתת הבוץ באום רש רש אילת שוקמה ותוצג לתפארה בחגיגות שחרור אילת בחודש מרץ 2015.

עבודות שיקום תעלות ההגנה ביד מרדכי בעיצומן, נקוה לחנוכת האתר המחודש בקרוב.

ובעניין חנוכה נוספת, שבשבת הרוח במושב לכיש מתרוממת אט אט וטקס החנוכה יערך כנראה בחודש אפריל.

ב 27 נובמבר נחנך ברוב עם ובמעמד ראש הממשלה, מתחם צריף בן גוריון אשר עבר שיקום, מתיחת פנים ורענון אמצעי ההמחשה. 3 מבנים שוקמו ע"י המועצה לשימור וצורפו למתחם הצריף (עליהם ויתר קיבוץ שדה בוקר), כאשר צריף בן גוריון המקורי נותר כפי שהיה וכך גם יסאר.

ועדת השימור של מועצה אזורית תמר הכריזה על מספר אתרי מורשת לשימור, בצד הברכות למהלך זה, קיימת ביקורת נוקבת על אי הכללת אכסניית הנוער במתחם בית היוצר בנוה זוהר ברשימת השימור. מהלך שהמועצה לשימור מתנגדת לו. בית היוצר הינו מבנה אייקוני ייחודי שתכנן אדר' שמואל מסטצ'קין ז"ל, כאשר האכסנייה המדוברת בנויה על צלע

בגיליון זה:

2-שער	דבר מנהל מחוז דרום
3	דבר יו"ר ועדת דרום
4	משטרת שובל
5	מסמיה ומשמיע-שלום
6	ראיון פתוח עם שורד קשוח
7	שילוט אתרים היסטוריים- ירוחם
8	הצבת שלטי המועצה קבוצת יבנה

עופר יוגב,
מנהל מחוז דרום

גבעה ומנצלת באופן מפליא את תוואי הקרקע.

באשקלון, נערכים לשיקום מתחם אפרידר, כאשר קיימת התנגדות ציבורית לכלל בנייה במתחם זה. חלק ממתחם אפרידר הופרט לפני שנים וקיימת יזמות לבניה במקום, המעוררת כאמור התנגדות ציבורית.

נערך ביקור בכפר דריג'את עם איסחאק אבו חאמד, נסקרו מבני מורשת אפשריים. הוחלט כי שילוט למבנים מסויימים יכול להתבצע כבר כעת.

גם השנה אנו משלטים את אתרי המורשת בנגב, מי מהחדשים עד לשיקומם של הקיימים. אודה לנאמנינו המכירים שילוט מועצה פגום/מחוק להודיענו על כך.

בפברואר מצפים לנו שני ימי עיון, הראשון יום עיון שנתי בקיבוץ עלומים (בארות בנגב) – כנס תורה ועבודה והשני בקיבוץ ניצנים, יום עיון לזכרו של אדר' נחום זולוטוב – מאלף הבטון.

סקר אתרי מורשת נערך במועצות האזוריות חוף אשקלון ויואב, כאשר העלות מתחלקת 50% על המועצה לשימור ועל המועצות האזוריות.

ב-2015 אנו מתכוונים להציע הליך זה, לשתי מועצות אזוריות נוספות. בשיטה זו, אני מניח תוך שנתיים שלוש נגיע לרשימות שימור בכל ישובי המועצות האזוריות.

תכנית הביצוע של המועצה לשימור לשנת 2015 למחוז דרום אושרה, אך כידוע אין עדיין תקציב מדינה, לכן התכנית כעת היא תכנית תיאורטית. נקוה שאחרי הבחירות נזכה לתקציב מהיר ונאות.

כזכור ב-17 ליוני נערך בעלומים כנס הנאמנים הראשון של המחוז.

הכנס אשר התארח בבארות בנגב (עלומים), היה

מוצלח, על אף שרבים מנאמני המחוז לא נכחו.

עד כאן לקט פיאה ושכחה

שתהיה לנו שנה אזרחית זו טובה יותר מקודמתה

תודה לנאמנינו באשר הנכם/ן

צילום: אכסניית בית היוצר, (עופר יוגב).

צילום: בכפר דריג'את, (עופר יוגב).

ד"ר אבי ששון,
 חבר קבוצת יבנה; המכללה האקדמית אשקלון; יו"ר ועדת דרום במועצה לשימור
 לאנשי משמרת המורשת,
 שלומות!

צילום: מגדל המים בנגבה, (עופר יוגב).

ספירי המערכה האחרונה הולכים ונמוגים ואנו מצויים להתאמץ לחזור לשגרה. גשמי הברכה שירדו באזורנו בעונה האחרונה, מרוויים את האדמה, מפכים בערוצי הנחלים, מוריקים את שדותינו וצובעים את הנוף בצבעים עזים. על רקע כל אלה ניצבים אתרי המורשת, לעיתים בגוונים של אפור-דהוי, לעיתים בגוונים של אודם כלניות ורעפים. אלא ואלה קוראים לנו לעמוד על המשמר מחד, ולהמשיך בעשייה מאידך.

הנהלת המחוז ופעיליה מוצאים עצמם בחודשים האחרונים מעורבים בתחומים שונים של שימור המורשת ברמות שונות של עשייה, החל מן השטח ועד למוסדות התכנון והבנייה. מקצת מן הדברים מובאים בגיליון שלפנינו ובדיווחים השונים. גיליון זה יוצא לקראת ישיבת ועדת דרום שתתכנס בעיר ירוחם, כחלק מתכניתנו לחשוף את הועדה ופעילי השימור לעשייה במגוון המגזרים במחוז דרום. מבקש לנצל במה זו ולהודות לאנשי ירוחם המארחים את הועדה, וכן לד"ר רננה אילן ודבי גולן המושכות בעול הארגון של התכנסות הועדה ולכל מי שסייע להן.

את הישיבה הבאה של ועדת דרום אנו מתכננים לכנס בדריג'את. אנו קוראים לנאמני שימור להציע נושאים וחומרים לידיעת הציבור מעל דפי הבטאון וכן נושאים לטיפול ודיון במוסדות המחוז.

תחזקנה ידיכם.

עבודות שימור במחוז

בית עלמי, זיקים

תנועה לשימור
אתר מורשת בישראל

תכלת
מסגרת רשמית לחשיפת ירושלים
Cooperation of Real Heritage and Architectural Park

צוות ציירים ומשמרים מסטודיו 'תכלת' החל בעבודות שימור ציורי תקרה בבית עלמי, זיקים

חברי הקיבוץ מוזמנים לבקר את האומנים בעת עבודתם...

דן גזית,

חוקר בכיר של תולדות ההתיישבות בנגב.

קובי כהן-הטב, תחקיר בסיס, האוניברסיטה העברית, 1993.

עם תום מלחמת העולם הראשונה וסילוק האימפריה העות'מאנית מארץ ישראל, נולד באדמיניסטרציה הבריטית הצורך בפיקוח ובשליטה על מרחבי הנגב. לשם כך, נשלח לנגב 'חיל הגמלים המצרי' בפיקודו של הגנרל הבריטי פיק (F.G.Peake), ובמקביל הגדילו הבריטים את סמכויותיהם של השייח'ים בשבטים הבדואים והודקו קשריהם איתם. לאחר כשנתיים, בראשית שנות ה-20 של המאה ה-כ' הוקמה 'משטרת המדבר', שכללה כ-25 פרשים בדואים רכובים על סוסים וגמלים, מגויסים רשמית, ומתוגמלים היטב. אך כוח זה לא היה יעיל במיוחד, אפילו להפגנת נוכחות, מאחר ובימים ההם, במרחבי הנגב, קשה היה לסמוך על תקשורת אלחוטית. כך הוחלט להקים מערך עמדות שיטור קבועות בנקודות-מעבר אסטרטגיות. במהלך שנות ה-20, הוקמו בצפון-מערב הנגב 4 'משטרות-מדבר': **עימארה** (היום אורים) על דרך באר שבע- חאן יונס, **ואדי בהא** (היום נתיבות) על דרך באר שבע- עזה, **ביר זבאלה** (היום שובל) על דרך באר שבע- פלוג'ה **וג'מאמה** (היום רוחמה) על דרך חברון- עזה.

בעקבות האינטרסים הבריטיים בצפון-מזרח הנגב (חיפושי מחצבים ונפט, מסים על שיירות מובילי מלח) הוקמו בשלהי שנות ה-20 משטרות **תל אל מילח** (תל מלחתה, שעקרה יותר מאוחר **לראס זועירה** = ראש זוהר) ו**כורנוב** (ממשית). למטרת פיקוח על דרכי הערבה, הוקמו בהמשך משטרות **עין חוס'וב** (חצבה), **עין אל ע'אמר** (נחל עומר), **עין ע'דיאן** (יטבתה) ו**אום רשרש** (אילת).

באמצע שנות ה-30 נסתיים מבצע ממשלתי רב היקפים, בו שיפוצו למעלה מחמישים בארות מרכזיות בצפון הנגב והושלמה התקנת התקשורת האלחוטית בכל תחנות המשטרה. עם הקמת המשטרה האחרונה **בחלס'ה** (חלוצה) בסוף העשור, הושלמה פריסת השליטה הבריטית בכל נחלות המטות של הבדואים עם פיקוח הדוק על מקורות המים והדרכים. פיקוח זה גם אפשר את הפעלתו של החוק שאסר נשיאת נשק חם מצפון לקו ניצנה- ראש זוהר. ניתן להציע כי המבנה השלם והנגיש לעילא של **משטרת שובל**, הצמוד לכביש 264, לרהט ולשובל, יכול לשמש כמזיאון לתולדות היחסים ההיסטוריים בין אוכלוסייתו הנוודית-למחצה של הנגב בכל התקופות לבין מערכות השלטון המרכזי (ואולי גם לבין הישוב העברי המתחדש). המבצע גם ידרוש תיעוד מְצָבִי של כל השרידים הרלוונטיים שנותרו במערכת המשטרות בנגב ומסע ארכיוני בעקבות המתכננים והבונים לדורותיהם (שיכלול גם את השיקולים לתכנון משטרות ה"מיקי-מאוז" בעל שני המגדלים העגולים בפינות כמו משטרת שובל).

כמו כן, יש לתעד את השימושים השונים שנעשו במבנה מאז שחדל להיות משטרה (בראשית ימי מדינת ישראל התקיימו בו דיוני בית הדין השבטי הבדוי) ואולי גם של המבנים האחרים (משטרת כורנוב, שימשה כמרכז לוגיסטי וכמחסן בעת החפירות הארכיאולוגיות של האתר וכעת יש בה מסעדה).

צילום: מבנה משטרת שובל, (עופר יוגב).

יובל נבו,

יליד קיבוץ עין צורים, עוסק בלימודי ארץ ישראל, יהדות ובטיפוח מורשת הנוף.

"מה נאוו על ההרים רגלי מבשר, משמיע שלום מבשר טוב..." (ישעיהו נ"ב, ז')

הישוב משמיע-שלום הוקם בשנת 1949, מערבית לצומת מסמיה (צומת רא"ם) כאחת ה"מעברות" שנועדו לקליטת אלפי עולים שבאו לארץ-ישראל מרחבי העולם. הראשונים שהגיעו לישוב היו ניצולי-שואה מפולין, אחריהם עולים מתימן, פרס, עיראק, מרוקו ועוד.

עד מלחמת העצמאות שכן ליד הצומת הכפר מסמיה אל-כבירה (הגדולה) ולידו מסמיה חורניה-אל-צע'ירה (הקטנה). הישוב הוקם באמצע המאה ה-19 ע"י משפחת חורני (מהחורן) והתפצל בראשית המאה ה-20. בכפר היו כ-3,000 נפש, ו-25,000 דונם מעובדים, מהם כ-230 דונם השייכים ליהודים. משמעות השם אל-מסמיה (סמאא בערבית) שמיים (ברכת שמים). לכן נבחר למעברה השם העברי "משמיע" עם התוספת שלום עפ"י נבואת ישעיהו. במאורעות 1936-9 התאספו בכפר פליטי כנופיות ערביות שהתנכלו לתחבורה היהודית על הכביש המוביל מגדרה לבאר-טוביה. הם חיבלו בקו החשמל לבאר-טוביה וארבו לעובדי חברת-חשמל שבאו לתקנו. בקרב בין הכנופיה לנוטרים שבאו עם עובדי חברת החשמל, נהרגו 6 מהנוטרים ושני עובדים. מצבה לזכרם מוצבת ליד הצומת (מערבית לכביש לכיוון "הזרע"). במלחמת העצמאות, בתקופה שבין כ"ט בנובמבר 1947 לה' באייר תש"ח 1948 הוסכם בעל-פה עם תושבי הכפר שלא יפגעו בתחבורה היהודית דרומה (לויצה 1986, 7-136). עקב הוראה מהפיקוד נפגעה משאית מהכפר. התושבים הנזעמים הלכו למחנה צראר (שורק), גייסו ל"פעולת-תגמול" את "המתנדבים העיראקים", את "הלגיון הערבי" (הירדני) מרמלה והכפריים מחולדה הערבית. הללו התנפלו על שיירת האספקה בדרכה מחולדה לירושלים, שנתקעה בבוץ בוואדי מול חולדה. 22 הרוגים ופצועים רבים היו בהתקפה זו. בקרבות "עשרת הימים" (מבצע אנ-פר) בין "הפוגה-ראשונה" ל"הפוגה-שנייה" (יולי 1948), נכבשו הכפרים ותושביהם ברחו. מהכפר שרדו מבנה מרכזי (משרדי חברת "הנגב") ליד תחנת הדלק הדרומית, ובית שבו גרה משפחה ערבית עד היום (צמוד לבני-ראם). על שאר השטח קיים אזור תעשייה ומשרדי מ.א.י.אב. האדמות חולקו בין היישובים החדשים שקמו לאחר מלחמת-העצמאות: ינון, כפר-הרי"ף, חצב, תלמי-יחיאל, בני-עיי"ש, בני-רא"ם, שערי-אברהם, ברורים ("הזרע") ומשמיע-שלום. מעברת "משמיע-שלום", שהוקמה בתחום מ.א. נחל-שורק והשתייכה לתנועת "פועלי-אגודת-ישראל", נקראה גם "מעברת-מסמיה", ו"מעברת-נחל-שורק". המעברה הייתה על שטח בסיס צבאי בריטי שהשתרע מצומת-מסמיה "משמיע-שלום" ועד חצור-אשדוד (ששון 2002).

במקום נבנו כבישים ודרכים בהשקעה של 900 אלף לירות. המגורים היו בבדונים בהם התגוררו כ-150 משפחות. בהמשך הוקמו צריפים בגודל 30 מ"ר ובהם שני חדרים, השירותים בחוץ ומשק-עזר צמוד. בנוסף תוכננו עוד 150 יחידות דיור אך אלה לא מומשו. ההכרה הממסדית-המוניציפאלית לא הגיעה (יש הטוענים שבגלל החשש מחסימת הצומת החשוב בשבת ע"י "הדתיים"). לאחר 9 שנים של חיים בתנאים קשים, תברואה ירודה וחוסר פרנסה - פורק היישוב. "משמיע-שלום" הייתה המעברה האחרונה שפורקה. יחד עם תושבי "מעברת יוחנן" ביבנה הקימו (התימנים שביניהם) את הישוב בני-עיי"ש (ע"ש עקיבא יוסף שלזינגר) בשנת 1957-8. חלק מהתושבים (האשכנזים) הצטרפו למושב בני-רא"ם (ע"ש הרבי מגור, ר' אברהם-מרדכי אלתר) שנקרא בתחילה "מסמיה הגדולה".

כמו-כן היה במקום ניסיון להקים כפר-נוער של הסתדרות פועלי-אגודת-ישראל ע"ש אנה פרנק, ע"י ארגון "הדסה" בארה"ב. "הרוח החיה" מאחורי הישוב היה ר' בנימין מינץ (ע"ש יד-בנימין).

כיום אדמות הישוב לשעבר מעובדות ע"י "חוות הזרע" ולא נותר זכר לישוב "משמיע-שלום" (זיו 2005, 215).

מאיר מינדל,
ילד לבוב (אוקראינה), מנהל מוזיאון נגבה ומוזיקאי.

מאיר מינדל: "אולי אפשר לשאול אותך כמה שאלות? מה תוכל לחדש לנו- קוראי נאמנגב, טבת, בתשע"ה?"

מגדל מים: "אני עומד כאן כבר 74 שנים, מקשיב לכל הסודות, שהזוגות ממתיקים בצילי. הייתי אמור להתמוטט כבר בתש"ח, כשחטפתי פגזים למכביר, והנה, להפתעת כולם, שרדתי. כאשר אב טיפוס שלי תוכנן ע"י שמחה בלס, איש לא העלה בדעתו, שאצטרך לעמוד איתן גם בירי ארטילרי".

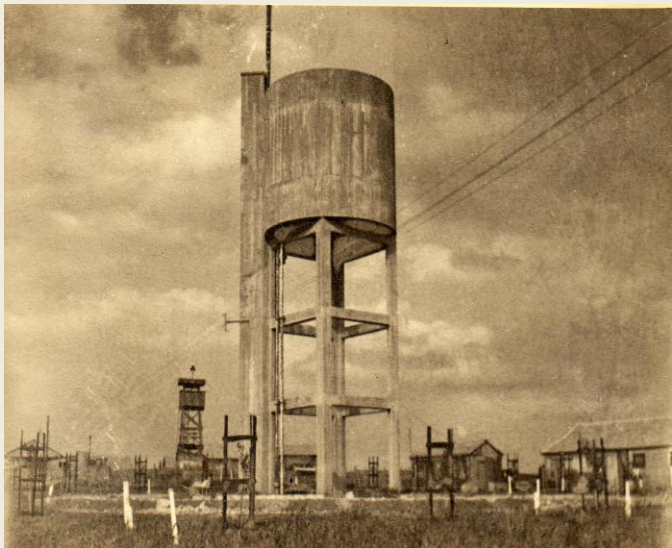
מ.מ.: "אגב, אינני בטוח שאתה זוכר בזכות מי אתה יכול להתגאות שעמדת, נפנת בדגל קרוע וקראת תיגר על קלגסי פארוק המלך".

מ.מ.: "אזכיר לך ברצון, בשנת 1940 היה זה המפקח המיתולוגי של "סולל בונה ת"א" אלכסנדר באסין המשופם. אני זוכר עד היום כיצד הוא עמד ליד מכונת בטון פרימיטיבית, שהסתובבה והסתובבה 36 שעות רצופות וערבבה את הבטון, שנשפך אל הדליים של השרשרת האנושית, וממנה הועלה ליציקה לפיגומים. הוא לא נתן לאיש להחליפו, כי כ"פולני" גזעי-סמך רק על עצמו. צעקתו - נזיפתו עוד זכורה לותיקים, שבינתיים בחרו לנוח בגבעה: "אתם קיבוצניקים! דילטנטים! אין לכם מושג כיצד בונים! אני! רק אני אעמוד ליד המכונה ואוודא, שהיחס בין המלט, הזיפזיף, המים והחול – מדויק הוא. בזכות ההקפדה שלי המגדל יעמוד שנים רבות, ואף טיפת מים לא תיזול מן הנימים בתוך הבטון".

❖ אכן, אלכסנדר באסין עמד איתן, והשפמו, החד הקצוות, הזכיר לכולם את שפמו של בודיוני, שזכה להיכנס לפנטאון הזמר הרוסי-עברי. היו ימים...

מ.מ.: "זהו, כבוד המגדל? עכשיו, כשהשתחררת מן הזיכרונות אשאל אותך כמה שאלות? איך תיראה לאחר השיפוץ?"

מ.מ.: "אל דאגה, איש לא ירגיש ששופצתי. על שיפוץ תוך שימור שמעת?"

צילום: מגדל המים בנגבה 1941, (מאיר מינדל).

מ.מ.: "האם חורי הפגזים ימשיכו "להאיר בלילות", כמו היום? והאם הבוגנויליה תמשיך לטפס עליך ולגמד את דמותך כבעבר?"

מ.מ.: "כמובן שהם יראו. ואני מקווה שלא, כי בלעדיה קומתי זקופה יותר, ואני מרשים פי כמה".

מ.מ.: "מה, בעצם, מעוללים לך?"

מ.מ.: "מחזקים בגליון את הברזלים הבולטים בבנין, שהחלו להתנפח בקורוזיה ולהפיל את פיסות הבטון, ומחזקים את הבטון בצבע שקוף כמעט, כדי שאעמוד איתן עוד 100 שנה".

מ.מ.: "מישהו מפקח על כל הפרויקט? מי המממן?"

מ.מ.: "הכסף לשימור- בא מן המדינה. המבצע כולו שייך ל"מועצה לשימור אתרים", ואלה שמות של העושים במלאכה: ה"קודקוד"- אהרון ליתן, ראש ענף הבינוי במועצה, עופר יוגב- מנהל מחוז הדרום, ארנון חפץ- מנהל מח' שימור פיזי, ולנטין יארצקי- קבלן ביצוע, איציק ליבמן - מנהל ענף הבניין המקומי. נתנו כתף גם לירון ברזילי- רכז הנוי ויעיש חנונה- אשר על החשמל, וצוותיהם.

מ.מ.: "איך ניתן לחזק אצלך את הרגלים התומכות ב"חבית"?"

מ.מ.: "בחדר סידור העבודה, בכל אחת מן הפינות, יינעצו ארבעה גופי תמך, שיוצמדו אל הרגליים הקיימות. כך אקבל תוספת אנזימים, שריריי יזכו בתגבורת אנדרגלין ואעמוד בבטחה עוד 100 שנה. יש עוד שאלות? אם משהו לא ברור אל תהססו לשאול. אינני הולך לשום מקום..."

דבורה גולדמן גולן, מייסדת ונשיאת עתיד במדבר. שלט המעברה ראשונה תל ירוחם

צילום: המעברה בתל ירוחם, (ארכיון עיריית ירוחם).

בגובה 520 מטר מעל פני הים, ב-9 במאי שנת 1951, ב' בשבט תשי"א, נחנכה מעברת תל-ירוחם, יסוד לעיר החדשה הראשונה בנגב, פרי יוזמה משותפת של הסוכנות היהודית, משרד העבודה וסולל בונה. ירוחם, הייתה אחד היישובים הבודדים והמבודדים בין באר שבע לאילת. תחילה הוקמו במעברה אוהלים ועם הזמן הוספו צריפי העץ. בשלוש השנים הראשונות נקלטו בה עולי רומניה, ומשנת 1954 ואילך עולים ממרוקו, תוניסיה, לוב, הודו ופרס. לאחר הפיגוע במעלה עקרבים בשנת 1954, הוקם בצמוד למעברה מחנה צבאי, שחייליו ליוו את האוטובוסים לאילת ושמרו מפני מסתננים.

גם לאחר הקמת בתי הקבע, משנת 1953 ואילך, המעברה קלטה עולים, עד שעברה כליל לרשות צה"ל. במעברה פעלו מסעדת פועלים, קולנוע, מרפאה, בית ספר וגן ילדים, בתי כנסת, צרכניה, בית ועד היישוב, בנק וסניף דואר.

שלט בית הספר הראשון "קול יעקב"

ביה"ס הראשון מחוץ למעברה, נפתח בשנת 1953, אותה שנה בה הוקמו 40 מבני הקבע הראשונים של המעברה, כדוגמת בית החרושת לקרח, מאפיה וגן ילדים. יסודות חשובים אלו, ליישוב הקבע, הוקמו בעקבות ביקור הנשיא השני של מדינת ישראל, יצחק בן צבי ביום 29.1.53, הביקור הממלכתי הראשון שערך כנשיא. בט"ו בשבט 1964, לאחר מותו של יצחק בן צבי, נקרא ביה"ס בשם "הנשיא". בשנת 1986 אוחד ביה"ס "הנשיא" עם ביה"ס "אלי כהן" ושמו הוסב לביה"ס הממלכתי "המאוחד". ביה"ס "המאוחד" עבר לשכונת אלי כהן בשנת 1988 ובמקביל הועבר לכאן במקומו ביה"ס הממלכתי הדתי "קול יעקב" על שם רבי יעקב אבוחצירה. במבנים אלו התחנכו דורות של תושבי ירוחם.

שלט אזור התעשייה הראשון בירוחם

באזור התעשייה הראשון בירוחם קמו, בית החרושת לקרח, המאפיה, בתי המלאכה, הצרכנייה וחנויות. מבנינים אלו נותרו בניין הצרכנייה לשעבר שהוקם בשנת 1953, המכולת ושני בתי המלאכה. ממול, במקום בו עומד היום מועדון "הבית שלנו" והמחלקה לקידום נוער, עמד בזמנו הגנרטור שסיפק חשמל לירוחם בשנותיה הראשונות, טרם חוברה המעברה לרשת החשמל הארצית. מערבה לגנרטור עמד בית החרושת למלח, וצפונית לו בניין שהוקם 1962, כמסעדה ובית מלון. בנין זה שימש כספרייה הציבורית הראשונה, אחר כך גן ילדים, ולבסוף כמחסני המועצה המקומית, עד שנהרס בשנת 1989. בשטח שעליו מוקם היום השוק מידי יום שלישי, עמד מפעל לליטוש יהלומים שהפך למשכנו המקורי של בית החרושת "לון" (לימים "אגיס") ולאחר מכן שימש כאולם השמחות "גיל".

שלט המעברה השנייה

המעברה השנייה של ירוחם הוקמה בשנת 1962, והייתה בית ראשון במולדת לעולי מרוקו והודו שהגיעו בגלי העלייה של ראשית שנות השישים. הודות לעלייה זו, גדלה אוכלוסיית ירוחם פי שלושה, נפתחו מוסדות חינוך חדשים ונוסדו מפעלי תעשייה. החלה תנופת בניה אינטנסיבית בשכונות הגבעה, שכונת אלי כהן וברחוב הראשי, בהם מצאו תושבי המעברה משכן קבע. בניגוד לצריפי העץ של המעברה הראשונה, מבני המעברה השנייה היו צריפי אסבסט. המעברה נהרסה בהדרגה במהלך שנות השישים והשבעים, עד שנותרו ממנה רק שתי החנויות הצמודות. בשנת 1977 החלה הקמתם של הבתים הנוכחיים המהווים כיום את שכונת בן-גוריון.

הצבת שלטי המועצה לשימור בקבוצת יבנה

ד"ר אבי ששון,

חבר קבוצת יבנה; המכללה האקדמית אשקלון; יו"ר ועדת דרום במועצה לשימור

בשנים תרפ"ט-תרצ"א (1929-1931) עלו מאירופה חלוצים צעירים, בוגרי ההכשרות החקלאיות של תנועות הנוער "בח"ד" (ברית חלוצים דתיים) ו"עזרא", והקימו את "קיבוץ רודגס", יישוב חקלאי-שיתופי, בפאתי פתח-תקווה, שהיה עשר שנים מרכז של תנועת הקיבוץ הדתי.

בשנת תש"א (1940-1941) זכו אנשי רודגס למשבצת קרקע ועלו להתיישבות במישור החוף, דרומית לכפר הערבי יבנה ושם הקיבוץ הוסב ל"קבוצת יבנה".

למייסדים הצטרפו עולים מכל קצות תבל וניצולי שואה. בשנות החמישים נקלט במקום גרעין "עציון" של בני עקיבא, בוגרי חברות נוער ובני המשק וכן גרעין חלוצי של בוגרי בני עקיבא מצפון אמריקה. כך הפכה קבוצת יבנה לקיבוץ הדתי הגדול ביותר, קיבוץ שיתופי.

בשנת תרע"ג (1913), הציע הרב אברהם יצחק הכהן קוק, לרכוש את אדמות יבנה ההיסטורית, ולהקים עליהן "מושבה חקלאית" ולידה ישיבה וכך לחדש את המרכז הרוחני של "יבנה וחכמיה". ביוזמתם של הרב מאיר ברלין (בר-אילן), נשיא תנועת "המזרחי", ומנחם אוסישקין ראש הקק"ל, נרכשו ונגאלו אדמות יבנה בשנת ת"ש (1940).

בשנת תש"ז (1946) החלו בהקמת המבנה המרכזי של הישיבה, לפי תוכניתו של האדריכל מאיר בן אורי. בר"ח מרחשוון תשי"ד (1953) נפתחה במקום הישיבה הגבוהה הציונית הראשונה. בשנת תשי"ח (1958) הוקמה תכנית שתאפשר שרות צבאי בנח"ל בשילוב עם לימוד בישיבה. המסלול אושר על-ידי צה"ל וכך הפכה ישיבת כרם ביבנה ל"אם ישיבות ההסדר".

לאחרונה הוצבו שני שלטים גדולים של המועצה לשימור אתרים בכניסה לקבוצת יבנה ובכניסה לישיבת כרם ביבנה הסמוכה. שלטים אלה מוסיפים חן ודעת למי שפוקדים את המגזר ההתיישבותי במישור החוף. המיזם הוא חלק מתוכנית גדולה של המועצה לשימור ובתמיכת משרד התרבות והחברה הממשלתית לתיירות, להצבת שלטים בהתיישבות העובדת ובמגזרים חדשים יחסית.

יש לקוות כי מגמה זו של המועצה לשימור תתרחב ותתעצם בהתיישבות העובדת בכלל ותעורר יישובים נוספים במגזר הכפרי בכלל ודרום הארץ בפרט. שילוט אתרים היסטוריים היא בגדר תשתית בסיסית בהקניית הזיקה למורשת, למעשה הציוני וביחסינו אל האתרים עצמם. מעתה ואילך מוטלת עלינו החובה להמשיך את מעשה השימור.

צילום: שלט בקבוצת יבנה, (ד"ר אבי ששון).

צילום: שלט בישיבת כרם ביבנה, (ד"ר אבי ששון).

הביטאון יצא לאור על ידי ועדת מחוז דרום של המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל (ע"ר) עורכת ראשית: שירה אהרוני, עורך מדעי: אבי ששון, חברי המערכת: עופר יוגב, גד סובול, דן גזית. כתובת המערכת: המועצה לשימור אתרי מורשת, בית יציב, רח' העצמאות 79, ת.ד. 7 באר שבע. טלפון: 08-6654708, פקס: 08-6285621. דוא"ל: Michal@shimur.org.il